

4. Oravský hrad

Poloha:

Zachovalý rozsiahly hrad sa týči na strmom vápencovom brale priamo nad obcou Oravský Podzámok vo výške 112 m nad hladinou rieky Orava. Patrí medzi najvýznamnejšie pamiatky hradného staviteľstva na území Slovenska.

História: Oravské hradné bralo (súčasť Oravskej vrchoviny), na ktorom sa nad hladinou rieky Oravy a nad obcou Oravský Podzámok vypína Oravský hrad, bol oddávna opevneným hradiskom, chráneným od severu skalným masívom a od juhu polkruhovým zemným valom. Hradná vyvýšenina bola osídlená už v praveku.

V polovici 13. storočia tu postavili pravdepodobne na mieste dreveného hrádku murovaný hrad, ktorý sa prvý raz písomne spomína v roku 1267, keď ho kráľ Beľo IV. prevzal od Mika Balaša výmenou za Žilinu, Varín a Sučany a stal sa kráľovským majetkom. V roku 1298 hrad patril k územiu Matúša Čáka Trenčianskeho, po ňom sa dostal do rúk

magistra Donča, v 14. storočí panovníka Karola Róberta, neskôr ďalších významných šľachticov, napríklad komorského grófa Leopolda, Ctibora zo Ctiboric a iných. Od roku 1441 bol kastelánom hradu Peter Komorovský, ktorý ho nielen ubránil proti husitom, ale po šikovnej politike a vyjednávaní sa napokon stal aj županom Oravy, čo sa prejavilo aj opravou a opevnením hradu.

V 15. storočí sa hrad stal majetkom panovníka Mateja Korvína, ktorý uskutočnil viacero opatrení pre bezpečnosť hradu a samotného územia Oravy. V roku 1534 získal hrad aj s hodnosťou župana Ján z Dubovca. Po jeho smrti spravoval hrad Václav Sedlnický, od roku 1556 František Turzo, ktorý ho získal kúpou za 18 338

zlatých do dlhodobého nájmu, kým mu kráľovský dvor nevráti vynaložené náklady. Neskôr hrad vlastnil jeho syn Juraj Turzo, ktorý ho v roku 1606 získal už do trvalého a dedičného vlastníctva po meči i praslici. Juraj Turzo mal jedného syna Imricha a 7 dcér.

Rozvinul na hrade rozsiahlejšiu stavebnú činnosť:

- obranné zariadenia sa museli prispôbiť vývinu útočných zbraní
- dal preklenúť cestu medzi vtedajšou prvou a druhou hradnou bránou, čím sa vytvoril tunel
- medzi vonkajším múrom a podjazdom boli vytvorené komory na streľbu
- nad podjazdom vznikla priestranná terasa na umiestnenie diel a otvormi v dlažbe sa dalo útočiť na nepriateľa
- pod nárožím obytného krídla dolného hradu dal nahradiť vstupnú cestu novou bránou – jednoposchodovou budovou
- začal postupne upravovať obytné priestory a dvor
- stavebná činnosť bola ukončená výstavbou kaplnky na konci obytného priestoru

Smrťou Imricha Turzu vymrel rod po meči. Keďže Juraj Turzo si neželal, aby jeho majetky boli rozdelené, po smrti jediného mužského potomka, stanovil vo svojom závete princíp nedeliteľnosti majetkov, iba výnosov z nich. V roku 1626 sa na hrade Lietava zišlo 7 dcér Juraja Turzu a založili tzv. Oravský komposesorát - spoluvlastníctvo (Oravské hradné panstvo), ktoré malo vždy voleného jedného komposesora - riaditeľa, ktorý spravoval tieto majetky. V rozpätí rokov 1556 - 1621 dali Turzovci hrad postupne prestavať a opevniť.

Hrad vznikol na strategicky dôležitom mieste uhorsko-poľskej cesty v blízkosti colnej stanice v Tvrdošíne a od roku 1370 bol aj župným hradom. Komplex budov horného, stredného a dolného hradu, zaberajúci tri výškové terasy hradnej skaly, stavali postupne od polovice 13. až do

začiatku 17. storočia. Najstaršou časťou bol palác na hornom hrade zabezpečený opevnením v oblasti dnešného stredného hradu. K veľkým stavebným úpravám prišlo na konci 15. a na začiatku 16. storočia, keď postavili obytný palác v strednom hrade, zosilnený po bokoch kruhovými baštami. Vtedy súčasne stavali a zosilňovali opevnenie v priestoroch dolného hradu.

Ďalšiu stavebnú činnosť obnovili v druhej polovici 16. storočia práve Turzovci rekonštrukciou spustnutého horného hradu a stavbou tzv. Turzovho paláca, dobudovaného k západnej bašte

stredného hradu. Výsledkom ich stavebnej činnosti na začiatku 17. storočia bola stavba paláca a prestavba opevnenia v dolnom hrade, čím dostal celý hradný komplex svoju dnešnú podobu. Na Oravskom hrade vládol rušný vojenský i spoločenský život, najmä v stredoveku, keď boli jeho vlastními Peter Komorovský a Ján Korvín, ale aj za čias Turzovcov (1550-1621), po vymretí ktorých (1621) sa stal sídlom tzv. oravského komposesorátu. V čase stavovských nepokojov v druhej polovici 17. storočia sa ho na čas v roku 1672 zmocnili aj sedliacki povstalci pod vedením Gašpara Piku. Obranný systém hradu bol veľmi dobrý, a tak Oravský hrad nikdy nebol dobytý.

V roku 1800 vypukol na hrade požiar pravdepodobne tak, že z komína vyskočila iskra, zapálila sa strecha a odtiaľ sa rozšíril požiar na celý hrad. Čiastočné záchranné práce uskutočňoval František Zičí a v rokoch 1906 - 1912 zreštauroval strednú časť Jozef Pálfi. Opravné a rekonštrukčné práce sa robili na hrade aj na prelome 19. a 20. storočia.

Počas 2. svetovej vojny použili nemecké vojská hrad ako delostreleckú pozorovateľňu. Po tom, čo na budovu vypálili sovietski delostrelci salvu z raketometov kaťuša, sa Nemci rozhodli, že nebudú riskovať poškodenie pamiatky a z areálu hradu sa stiahli. K veľkorysej obnove celého hradu sa pristúpilo však až v rokoch 1953 až 1968, po dokončení ktorej sa stal dôstojným sídlom Oravského múzea.

Členenie Oravského hradu

Oravský hrad sa člení na horný, stredný a dolný hrad.

Horný hrad tvorí Citadela - najstaršia časť hradu, ktorá bola postavená v 13. storočí a slúžila na obranu hradu.

Stredný hrad sa skladá z Korvínovho paláca, paláca Jána z Dubovca a obytnej veže.

Dolný hrad tvorí Turzov palác, kaplnka svätého Michala, západná a východná bašta, budova fary a obranný systém zložený z prvej, druhej a tretej hradnej brány.

V priestoroch Oravského hradu sa v súčasnosti nachádzajú expozície Oravského múzea P. O. Hviezdoslava - historická, etnografická a prírodovedná. Najvýznamnejším exponátom historickej expozície je samotný hradný komplex so svojimi exteriérmi a interiérmi, ktoré prezentujú spôsob a štýl bývania v minulosti.

Etnografická expozícia obnovená v roku 2007 prezentuje formou moderných a zaujímavých inštalácií zbierok materiálnu a duchovnú kultúru regiónu Oravy. Kompozične je zameraná na tradičné zamestnanie ľudu - salašníctvo, ale i na dokumentáciu bežného života.

Súčasná prírodovedná expozícia, tiež obnovená v roku 2007, je zameraná na prezentáciu charakteristických prvkov a osobitostí prírodného prostredia Oravy, ktoré prezentuje formou textov, fotografií a diorám vo vitrínach. Okrem základnej charakteristiky prírodných pomerov regiónu Orava, sú v expozícii vzorky minerálov, hornín a paleontologických nálezov.

Zaujímavosti:

Obrysy hradného brala, či tmavé veže hradu čnejúce sa k oblohe môžu za súmraku alebo sychravého počasia pôsobiť strašidelným dojmom. Možno preto si Oravský hrad vybrali aj tvorcovia prvej čiernobielej verzie filmu Dracula z roku 1922. Takúto strašidelnú atmosféru sa podarilo navodiť aj nám na hodine výtvarnej výchovy:

Okrem hororového príbehu o grófovi Draculovi sa tu točili aj filmové rozprávky Kráľ drozdia brada, Princezná a žobrák, Sokoliar Tomáš.

O tom, že na Orave, je síce chladno, ale zdravo, sa spieva v nejednej slovenskej piesni. Keďže ľudové zvyky a tradície sa v tomto regióne poctivo dodržiavajú, pripomenuli sme si aj my niektoré z nich.

[-VIDEO](#)

Pásli ovce, valasi

1. Pásli ovce valasi
pri betlemskom salaši,
/:anjel sa im ukázal,
do Betléma ísť kázal:/.

2. Vstaňte hore a chodte,
Krista Pána nájdete.

/:Nájdete ho v jasličkách, ovitého v plienočkách:/.

3. Mária ho kolembá a Jozef mu tak spieva,

/:na husličkách ju, ju, ju a na gajdách du, du, du:/.

[-VIDEO](#)

Zdravie, šťastie, pokoj svätý

1. Zdravie, šťastie,
pokoj svätý vinšujeme vám.

Najprv pánu hospodáru,
potom aj dietkam.

/:Z ďaleka k vám ideme,
novinu vám nesieme,
čo sa stalo, prihodilo v meste
Betléme:/.

Zdroje:

<http://www.oravamuzeum.sk/>

http://www.muzeum.sk/?obj=hrad&ix=oh_ompoh

http://sk.wikipedia.org/wiki/Oravsk%C3%BD_hrad